

CHINY W GRZE O DOMINACJĘ NAD EURAZJĄ

I. EURAZJA W KLASYCZNYCH WIZJACH GEOPOLITYCZNYCH HEARTLAND ORAZ RIMLAND

Koncepcja Heartlandu Mackindera

Halford John Mackinder, brytyjski geograf, profesor Oxfordu w 1904 r. ogłosił pracę *The Geographical Pivot of History*, w której przedstawił geopolityczny model przestrzenny Ziemi. Mackinder podzielił obraz naszego globu na Światową Wyspę, tj. połączony kontynent Europy, Azji i Afryki, oraz otaczający go ocean na którym porzucane są wyspy: Ameryka Północna, Ameryka Południowa, Australia, a także Wyspy Sundajskie, Japonia, Wielka Brytania itd. W swojej pracy Mackinder zwrócił uwagę na centrum Światowej Wyspy, konkretnie na jej północno-wschodnią część obejmującą zlewiska Morza Arktycznego oraz zamkniętych zbiorników Azji Środkowej, którą nazwał początkowo Pivot Area, Pivot State – kraj osiowy czy też sworzeń geopolityczny. Ostatecznie obszar ten został przez Mackindera nazwany Heartland. To właśnie z tego serca kontynentu wychodziły wielkie ekspansje w kierunku zewnętrznej strefie kontynentu Eurazji (Marginal Crescent), na które składa się: Europa, basen Morza Śródziemnego, Bliski Wschód, Indie i Chiny. Północna część Heartlandu stała się załącznikiem dla trzech transkontynentalnych imperiów: Turkutów, Mongołów oraz Rosjan¹. Działo się tak, gdyż Heartland obejmował tereny zbyt ubogie, aby mogły tam utrzymać się większe populacje ludzkie, dlatego też ekspansje kierowały się stref o bardziej korzystnych warunkach. W tych strefach rozwijały się największe cywilizacje: europejska, chińska, indyjska oraz Bliskiego Wschodu.

Mackinder zauważa jednak, że żadna z ekspansji nie była w stanie długotrwale opanować, którejkolwiek z wcześniej zajętych stref. Przyczyną jest zbyt ubogi potencjał Heartlandu. Brytyjski geopolityk dostrzegł jednak, że jeżeli jakiemuś mocarstwu ze strefy zewnętrznej (Marginal Crescent) uda się opanować Heartland i do tego będzie ono miało wyjście na ocean to taka potęga może zdobyć absolutną dominację nad światem. W swoich rozważaniach na temat zagrożeń pierwszej połowy XX wieku Mackinder uznał, że Niemcy mogłyby stać się taką potęgą gdyby udałoby się im opanować Rosję. Dlatego też Mackinder w okresie międzywojennym opowiadał się za utrzymaniem niepodległości państw słowiańskich, które miały rozdzielić Niemcy od Heartlandu. Dostrzegając możliwość opanowania Heartlandu przez Niemcy ogłosił swoją tezę: *„Kto panuje nad Wschodnią Europą panuje nad Heartlandem. Kto panuje nad Heartlandem,*

---

¹ Moczulski L., *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2010, s. 111-112.

*panuje nad Światową Wyspą. Kto panuje nad Światową Wyspą, panuje nad Światem*².

Teoria geopolityczna Nicolasa Spykmana

Koniec drugiej wojny światowej położył kres obawie przed niemiecką dominacją nad światem. Klęska nazistowskich Niemiec podczas próby opanowania Rosji, jednocześnie odsunęła analizy Mackindera na temat niebezpieczeństwa płynącego z Heartlandu. Ostatecznymi zwycięzcami zostały dwa mocarstwa; Stany Zjednoczone oraz Związek Radziecki, które rozpoczęły rywalizację o supremację światową. Wymagało to skorygowania geopolitycznego modelu świata. Zadania tego podjął się holendersko-amerykański politolog Nicolaus Spykman, który w swojej teorii geopolitycznej za najważniejszą strefę świata uznał nie Heartland lecz Rimland. W swojej pracy geopolityk udowodnił, że kluczowe znaczenie polityczne i strategiczne posiadają nie środkowe lecz obrzeżne obszary Eurazji. Rimland stanowił pas otaczający strefę wewnętrzną kontynentu euroazjatyckiego (Heartland), oddzielając mocarstwa lądowe od morskich³. Spykman obniżając znaczenie Heartlandu w swojej analizie poszedł dalej i przedstawił tezę: „*kto panuje nad Rimlandem, panuje nad Eurazją: kto panuje nad Eurazją, panuje nad światem*”⁴.

Dwubiegunowa rywalizacja stała się doskonałym polem dla analiz geostrategicznych, ponieważ światowe mocarstwo morskie, rywalizowało z światowym mocarstwem lądowym. Każdy z rywali dominował w swojej strefie wpływów i propagował własną ideologię. Szczęólnego znaczenia w erze dwubiegunowej nabrało pojawienie się broni jądrowej co oznaczało, że bezpośrednia konfrontacja między głównymi rywalami doprowadziłaby do wzajemnego wyniszczenia⁵. Dlatego rywalizacja dwóch mocarstw miała charakter intensywny, lecz nabrała nowego wymiaru. Polem walki między obiema potęgami stały się państwa wchodzące w ich strefy wpływów, same zaś mocarstwa unikały bezpośredniej konfrontacji.

Blok sowiecko-chiński kontrolował większość Eurazji i był bliski realizacji koncepcji Mackindera. Panował on nie tylko nad Heartlandem, lecz także nad jego zachodnią (Europa Wschodnia) i wschodnią (Azja Południowo-Wschodnia)) strefą zewnętrzną (Marginal Crescent). Jednakże zabrakło ostatniego czynnika, który według Mackindera mógłby zapewnić światową dominację, było to wyjście na ocean. Dlatego też geopolityczny konflikt toczył się głównie na peryferiach Eurazji, w Rimlandzie Spykmana. Jego teza na temat znaczenia strefy oddzielającej ocean od reszty kontynentu Eurazji, stała się podstawowym założeniem dla amerykańskiej polityki zagranicznej. Znalazły one następnie wyraz

---

² Mackinder H.J., *Democratic Ideals and Reality*, Constable and Company, London 1919, s. 194.

³ Blacksell M., *Geografia polityczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 128.

⁴ Otok S., *Geografia polityczna. Geopolityka- Ekopolityka- Globalistyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 14-15.

⁵ Brzeziński Z., *Wielka szachownica*, Wydawnictwo Politeja, Warszawa 1999, s. 6.

w proklamowanej w 1947 r. doktrynie Trumana⁶. Stany Zjednoczone nie mogły się zgodzić, aby jakikolwiek kraj mający dostęp do oceanu znalazł się w sowieckiej strefie wpływów.

II. ZNACZENIE EURAZJI W XXI WIEKU

Rozpad Związku Radzieckiego zakończył erę dwubiegunową pozostawiając Stany Zjednoczone na pozycji jedyne go mocarstwa ogólnoświatowego. Stały się one pierwszym w historii mocarstwem spoza Europy i Azji, mającym kontrolę nad światowymi oceanami, a przez to znaczący wpływ na Eurazję. Stany Zjednoczone uchodzą za architekta ukształtowanego w latach dziewięćdziesiątych ładu globalnego wykorzystując do tego wyróżnione przez N.S. Nye dwa rodzaje władzy: „twardą” i „miękką”. „Twarda” władza (hard power) to zdolność do wymuszania od innych określonych zachowań, natomiast „miękką” (soft power) polega na tym, że zachowania ludzi, państw są traktowane nie jako wola władzy, lecz jako ich własna. O hegemonii Stanów Zjednoczonych decydują także globalne przewagi Stanów Zjednoczonych w sferze gospodarczej, militarnej, politycznej, a także siła oddziaływania amerykańskiej kultury masowej⁷.

Waszyngton za wszelką cenę próbuje utrzymać swoją pozycję hegemonu w świecie. Już w 1992 r. Pentagon wydał dokument, który zawiera, że w celu zachowania pozycji światowego lidera Stany Zjednoczone nie pozwolą na powstanie innego supermocarstwa, które mogłoby zagrozić amerykańskiej potęgzie. Oznacza to stałe zaangażowanie się polityczne i militarne w Eurazji gdyż tylko tam mogłaby powstać drugie supermocarstwo. Na aspiracje mocarstwowe Stanów Zjednoczonych wskazuje także nowa doktryna militarna dopuszczająca możliwość dokonania ataków prewencyjnych, w sytuacji gdy Waszyngton uzna jednostronnie, że dany kraj zagraża jego bezpieczeństwu oraz stabilności międzynarodowej⁸. Kontynent eurazjatycki nadal ma decydujące znaczenie geopolityczne w grze światowej. Zbigniew Brzeziński nazywa Eurazję „wielką szachownicą”, na której toczy się walka o światową hegemonię. Pojawienie się mocarstwa kontrolującego Eurazję z pewnością zagrozi amerykańskiej potęgzie. Państwo, które opanowałoby Eurazję będzie w posiadaniu dwóch z spośród trzech najbardziej rozwiniętych gospodarczo regionów świata. W Eurazji mieszka około siedemdziesięciu procent ludności świata i znajduje się tam większość zasobów naturalnych ziemi. Gospodarki Eurazji wytwarzają około sześćdziesięciu procent światowego PKB. Eurazja dysponuje do tego sześćdziesięcioma pięcioma procentami znanych światowych zasobów surowców energetycznych. Mocarstwo dominujące w Eurazji automatycznie podporządkowałoby sobie Afrykę oraz Oceanie, dyskredytując jednocześnie półkulę zachodnią z Ameryką Północną i Południową⁹.

---

⁶ Kukułka J., *Historia Współczesna Stosunków Międzynarodowych 1945-2000*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 39.

⁷ Polak E. *Globalizacja a zróżnicowanie społeczno ekonomiczne*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009, s. 50, 54-58.

⁸ Hirsh M., *Samotny szeryf*, Newsweek z 22.12.2002.

⁹ Brzeziński Z., wyd. cyt., s. 30-34.

Dlatego niezwykle aktualny wydaje się być wciąż globalny model geopolityczny brytyjskiego geopolityka Mackindera na temat znaczenia „Światowej Wyspy” oraz jej centrum czyli Heartlandu. Prowadząc swoje badania na początku XX wieku Mackinder źródło przyszłej potęgi widział na skrajach Heartlandu, gdzie występowały wystarczające potencjały by opanować centrum kontynentu. W zachodnim krańcu kontynentu eurazjatyckiego, Europie, obawiał się, że nazistowskie Niemcy podbiją Rosję i podporządkują sobie Eurazję. Obecnie Europa, nadal pozostaje ważnym centrum światowej potęgi politycznej i gospodarczej, lecz kieruje swój wzrok ku Stanom Zjednoczonym stając jednocześnie obok światowej gry o dominację. Natomiast Dalekowschodnia część Eurazji staje się domeną potężnego i niezależnego gracza jakim są Chiny. Dziś to właśnie Państwo Środka coraz częściej daje do zrozumienia, że zamierza odzyskać należną im supremację, a wschodnia część kontynentu eurazjatyckiego stała się obszarem o dynamicznym rozwoju gospodarczym i rosnących wpływów politycznych tego państwa.

III. PAX SINICA (221 p.n.e.-1842 n.e.).

Cywilizację chińską charakteryzuje niezwykle ciągłość ewolucji historycznej, bowiem przetrwała ona, w sposób zasadniczo trwały, od swoich początków przekształcając się podczas prawie czterech tysięcy lat istnienia. Niewątpliwie narodziny tej cywilizacji w drugim tysiącleciu p.n.e. stawiają ją obok pozostałych – starożytnej egipskiej, mezopotamskiej oraz indyjskiej, jako jedną z czterech najstarszych cywilizacji świata. Znacząc wpływ na taki charakter cywilizacji chińskiej miało środowisko geograficzne. Decydującą rolę odgrywała znaczna izolacja Chin – od wschodu bariera morska, a zwłaszcza Pacyfiku; od zachodu masywy górskie i rozległe pustynie; od południowego wschodu góry i dżungle. Bariery te sprzyjały bez wątpienia niezależnemu rozwojowi oraz konsolidacji. Widać to bardzo dobrze, gdy przyrównamy je do Europy. Obecna Chińska Republika Ludowa i Europa stanowią obszary o zbliżonej liczbie powierzchni mając po 9,6 mln km². Jednakże struktura geograficzna krain, w których powstały te cywilizacje doprowadziła do odmiennego charakteru rozwoju politycznego. W rozczłonkowanej geograficznie Europie powstało kilkadziesiąt różnych państw, natomiast Chiny zawsze charakteryzowała duża jednorodność. Okres mocarstwowości Chin, Pax Sinica, zapoczątkowało w 221 r. p.n.e. zjednoczenie siedmiu walczących królestw przez dynastię Qin. W celu organizacji nowej władzy wprowadzono na terenie całego kraju system administracyjny, ustanawiając 36 komanderii. Na czele każdej z nich stał gubernator cywilny i dowódca wojskowy oraz cesarski inspektor nadzorujący. W celu zabezpieczenia nowego rządu rozbrojono cały kraj, przetopiono niepaństwową broń i rozebrano mury otaczające niektóre miasta. Rozpoczęto reformy w celu standaryzacji wielu dziedzin życia, ujednotaczono system monetarny, wagi, miary oraz przeprowadzono unifikację pisma. Zbudowano system cesarskich dróg o długości ponad 6500 kilometrów oraz szlaki i kanały wodne o długości prawie 2000 kilometrów¹⁰.

---

¹⁰ Fairbank J.K., *Historia Chin. Nowe spojrzenie*, Wyd. Marabut, Gdańsk 1996, s. 54.

Warto dodać, że była to sieć transportu dorównująca ówczesnemu imperium rzymskiemu. Obok konsolidacji wewnętrznej drugim zasadniczym działaniem cesarstwa była ekspansja terytorialna. Na Północnym Zachodzie utworzył się front walki przeciwko koczowniczym plemionom Hunów. W tym celu przeprowadzono wiele kampanii, których rezultatem było przepędzenie koczowników z płaskowyżu Ordos dalej na północ. W efekcie rozpoczęto budowę Wielkiego Muru, który pełnił funkcję obronną przed inwazją oraz skutecznie odseparowywał ludność chińską od barbarzyńców. Głównym kierunkiem ekspansji było jednak południe gdzie podbite zostały dzisiejsze prowincje Fukien, Kuangtung, Kiangsi oraz północna część obecnego Wietnamu.

Następna dynastia, Han, która rozpoczęła rządy w 206 r. p.n.e. stworzyła imperium równie dobrze zorganizowane o jeszcze większym zasięgu wpływów. Największym wyzwaniem dla państwa, podobnie jak za panowania dynastii Qin, stanowiła walka z północnymi plemionami Siung Nu. Wiele kosztownych kampanii doprowadziło ostatecznie w 45 r. do podziału plemion Siung Nu na grupy – północną i południową co umożliwiło rozwój potęgi chińskiej oraz podbój Azji Środkowej. Rezultatem podbojów i prawdopodobnie jednym z celów było przejęcie kontroli nad Drogą Jedwabiu co umożliwiło pierwsze kontakty z Zachodem, w tym z imperium rzymskim. Władza cesarska za dynastii Han obejmowała także obszary dzisiejszej Korei Północnej oraz część Mongolii. Ostatecznie trudności wewnętrzne doprowadziły w 220 r. do upadku dynastii Han oraz podziału państwa.

Historię Chin charakteryzują cykliczne okresy konsolidacji i ekspansji państwa, następnie czasy słabości i rozpadu. Warto odnotować jednak, że konsekwencje rozpadu Chin nie były całkowicie destrukcyjne, ponieważ ciągłość cywilizacji i kultury chińskiej została zachowana. Istotną epokę w historii Chin stanowił okres podboju tego państwa przez Mongołów, wskutek czego Chiny stanowiły część wielkiego imperium będącego pomostem między Zachodem i Wschodem Eurazji¹¹. Stosunki między Europą a Chinami zostały wtedy nawiązane na większą niż kiedykolwiek dotąd skalę.

Największy okres imperialnej potęgi Chin przypadł na początek panowania dynastii Qing. Zdając sobie sprawę z kluczowego znaczenia peryferii imperium, dynastia ta przystąpiła do ekspansji w Azji Wewnętrznej, szczególnie w Mongolii, Tybecie i chińskim Turkiestanie. Opanowanie przez władców Pekinu Azji Wewnętrznej rozpoczęło hegemonię Qingów. Państwo Środka władało nad południową Syberią, dzisiejszym Kazachstanem, Tybetem, a także Laosem i północnym Wietnamem. Chiny stały się mocarstwem otoczonym przez krąg wasali i lenników, w tym dzisiejszą Koreę, Indochiny, Tajlandię, Birmę i Nepal. Układ ten tworzył hierarchizowany i scentralizowany system trybutarny gdzie relację między członkami odbywały się na linii Chiny – państwo A, Chiny – państwo B, gdzie o suwerenności i równości członków nie było mowy¹².

Okres dominacji chińskiej w Azji Wschodniej związany był zawsze z rozwojem gospodarczym i technicznym Państwa Środka, które było najbardziej rozwiniętym

---

¹¹ Rodziński W., *Historia Chin*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydawnictwo, Wrocław 1992, s. 268

¹² Kukułka J., wyd. cyt., s. 338.

technologicznie państwem świata. Idee technologiczne praktycznie, aż do czasów nowożytnych wędrowały ze Wschodu na Zachód. Chińczycy byli wynalazcami papieru, wyrobów porcelanowych, a także druku. Ujarzmili oni potęgę prochu strzelniczego w 650 r., a chińska armia używała broni palnej już w 1000 r., wykorzystując strzelby, granaty oraz działa mocowane na okrętach. Istotną rolę odgrywał handel, zagraniczni kupcy zazwyczaj zainteresowani byli kupnem jedwabiu oraz chińskiej porcelany. W Chinach istniał unikalny system monetarny. Podczas gdy na Bliskim Wschodzie i w Europie emitowano pieniądze w formie monet wykonanych z szlachetnego kruszcu, w Państwie Środka w obiegu występowały obok monet także pieniądze papierowe opieczetowane przez władze. Pieniądz papierowy pomagał w sprawowaniu kontroli nad środkami płatniczymi, gdyż zagranicznym kupcom nie wolno było używać metali szlacheckich jako środka transakcji. Zmuszani byli oni do wymiany złota i srebra na pieniądze papierowe, które z powrotem mogli wymienić dopiero podczas wyjazdu, zazwyczaj jednak kupowali oni towary chińskie przez co wyjeżdżali z mniejszą ilością złota czy srebra niż ta, z którą przybywali¹³.

Znaczącą rolę odgrywał także handel morski, chińskie statki pływały wzdłuż wybrzeży Azji Wschodniej do wysp indonezyjskich i do Indii, a nawet docierały do Afryki. W latach 1404-1433 Chiny wysłały siedem wielkich ekspedycji morskich, które przepłynęły Ocean Indyjski docierając do Afryki i Zatoki Arabskiej. Celem przeprowadzenia tych ekspedycji nie było tylko zawieranie nowych kontaktów handlowych, lecz także pokazanie potęgi i prestiżu państwa chińskiego. Wyprawy te są dowodem na wysoki poziom budownictwa okrętowego oraz nawigacji Chińczyków. Chińska technika morska była przodującą w świecie. Chińczycy posiadali wielkie statki (o wodoszczelnych komorach, z czterema pokładami, czterema lub sześcioma masztami i tuzinem żagli), które mogły pomieścić około 500 ludzi. Będąc w posiadaniu takiej przewagi technologicznej Chińczycy z pewnością mogli zapanować nad światem morskim i dokonać przewrotu w historii, najeżdżając i kolonizując terytoria zamorskie. Lecz szansa ta została zaprzepaszczone, ponieważ Chiny zrezygnowały ze swojej dominującej pozycji w handlu międzynarodowym, zaprzestając dalszej działalności w dziedzinie wypraw morskich. Panująca dynastia Ming przeniosła stolicę w głąb kraju i doprowadziła do stopniowego upadku floty. Przyczyny tej decyzji do dzisiaj są interesującym tematem do dyskusji i próby odpowiedzi dlaczego w nadchodzącej erze wielkiej żeglugi, będąc potencjalnie na przedzie Chińczycy dobrowolnie nie chcieli brać w niej udziału. Decyzja ta okazała się później tragiczna w skutkach.

Okres imperialny Chin Pax Sinica zakończył się wraz z podpisaniem w 1842 r. traktatu nankińskiego między Wielką Brytanią i Chinami, który był rezultatem pierwszej wojny opiumowej. Dla dziejów Chin oznaczał on początek całego wieku upokorzeń oraz degradacji tego ogromnego kraju. Winę za upadek Chin trwający ponad półtora wieku ponoszą w różnym stopniu cztery mocarstwa: Wielka Brytania, Rosja, Japonia oraz Stany Zjednoczone. Według Chińczyków dwa z nich zostały już ukarane; Wielka Brytania przestała być imperium i straciła

---

¹³Robbins R.H., *Globalne problemy a kultura kapitalizmu*, Wydawnictwo Pro Publico, Poznań 2006, s. 87- 88.

kontrolę nad Hongkongiem, a Rosja będąca nadal sąsiadem utraciła swój prestiż i znaczną część terytorium¹⁴. Japonia i Stany Zjednoczone pozostają nadal problemem dla ambicji międzynarodowych Chin.

IV. KIERUNKI DZISIEJSZEJ EKSPANSJI CHIN

Kierunek Północno-Zachodni - Azja Centralna, rosyjski Daleki Wschód

Obecnie Chiny bez wątpienia są mocarstwem regionalnym, które ze względu na swoją imperialną historię mają znacznie szersze aspiracje. Decyzje Chin mają dzisiaj kluczowe znaczenie dla geopolitycznego układu sił w całej Azji, a gospodarczy impet chińskiej gospodarki z pewnością spowoduje wzrost potęgi tego państwa. Po rozpadzie Związku Radzieckiego Azja Centralna stała się obszarem państw niezależnych bogatych w surowce energetyczne. W miejsce słabnącej Rosji to właśnie Chiny stwarzają możliwości ekonomiczne oraz gwarantują bezpieczeństwo od zagrożeń z zewnątrz. Kluczowe znaczenie dla ekspansji wpływów Chin w Azji centralnej mają dwie prowincje: Xinjiang oraz Tybet. Oba obszary w swojej historii opierały się wpływowi chińskiemu, stając na drodze imperialnym ambicjom Państwa Środka. Dodatkowo rozruchy antyrządowe w tych regionach komplikują relację z państwami ościennymi.

Xinjiang, której nazwa dosłownie znaczy „nowa granica” jest największą jednostką administracyjną w Chinach. Prowincja ta, graniczy z Rosją, Kazachstanem, Mongolią, Kirgistanem, Tadżykistanem, Afganistanem, Pakistanem oraz Indiami stanowi pomost między centralnymi Chinami a Azją Centralną. Chiny rozszerzają swoją strefę wpływów w centrum Eurazji w celu uzyskania dostępu do surowców naturalnych. Przez prowincję Xinjiang mają biec dwie kluczowe linie energetyczne; rurociąg do transportu ropy naftowej z Morza Kaspijskiego przez Kazachstan, oraz gazociąg z Turkmenistanu przez Uzbekistan oraz Kazachstan.

Tybet, podobnie jak Xinjiang również ma zasadnicze znaczenie dla bezpieczeństwa granic Chin oraz wpływa na relację z innymi państwami. Chiny z niepokojem spoglądają na autonomiczne aspiracje prowincji. Utrata Tybetu znacząco osłabiła by pozycję Pekinu w regionie, na czym zyskały by Indie. Położenie geograficzne obu państw sprawia, że są one naturalnymi rywalami w grze o dominację nad regionem Azji¹⁵. Problem Tybetu jest szczególnym elementem tej rywalizacji gdyż, Indie były gospodarzem Dalajlamy i jego rządu po jego ucieczce w 1957 r. Przejęcie kontroli nad prowincją przez Indie utworzyłoby antychiński blok, w którego skład weszłyby obok Tybetu także Bhutan oraz Nepal.

Rywalizacja o hegemonię nad Azją Centralną skłania Chiny do nawiązania współpracy z Pakistanem i do obecności wojskowej w Birmie. Sojusz wojskowy z Pakistanem pogłębia dylematy bezpieczeństwa Indii i oddala jej możliwości stania się geopolitycznym rywalem Chin¹⁶. Natomiast relacje z Birmą umożliwiają

---

¹⁴ Brzeziński Z., wyd. cyt., s. 161

¹⁵ Kaplan D. R., *The South Sea Is the Future of Conflict*, Wrzesień/Październik 2011, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/08/15/the_south_china_sea_is_the_future_of_conflict, s.3.(dostępny 14 września).

¹⁶ Czywilis D., *Polityka mocarstwowa Chin względem Pakistanu*, w: *Azja u progu XXI*

Chinom dostęp do baz morskich na Oceanie Indyjskim co zwiększa wpływy Pekinu w regionie Azji Południowo-Wschodniej. Od zamachu w 1988 r. Chiny wspierają tamtejszą juntę wojskową¹⁷. Drugim, równie ważnym elementem współpracy z Birma jest geopolityczne znaczenie położenia tego kraju, który stanowi most komunikacyjny prowadzący do Indii, jak i do Zatoki Bengalskiej, stając się alternatywą dla Cieśniny Malakka¹⁸.

Czynniki historyczne i geograficzne zwracają uwagę Chin w kierunku Mongolii oraz rosyjskiego Dalekiego Wschodu. Mongolia stanowi ogromny obszar wgrzyziony w północną granicę Chin. W swojej historii Państwo Środka pobiło i skonsolidowało władzę nad Mongolią w XIII wieku za panowania dynastii Qing¹⁹.

Kraj ten jest jednocześnie jednym z najmniej zaludnionych na świecie przez co jest demograficznie zagrożony przez rozwijające się Chiny. Podobna sytuacja dotyczy rosyjskiego Dalekiego Wschodu, region, ten jest dwukrotnie większy od Europy, lecz o skromnej i kurczącej się populacji. Państwo rosyjskie rozszerzyło swój zasięg na tym obszarze na przełomie XIX i XX wieku, gdy Chiny były słabe. Obecnie Pekin jest stroną bardziej dynamiczną gospodarczo i politycznie. W trzech przygranicznych prowincjach Chin, żyje około 100 milionów Chińczyków, natomiast na terytorium rosyjskiego Dalekiego Wschodu żyje około 7 milionów Rosjan, a liczba ta może spaść w 2015 r. do 4,5 miliona. Chińscy imigranci oraz kupcy coraz śmieiej zapuszczają się na tereny po rosyjskiej stronie²⁰.

Głównym interesem Państwa Środka jest uzyskanie dostępu do strategicznych źródeł surowców mineralnych, ponieważ rosyjski Daleki Wschód bogaty jest duże w rezerwy gazu ziemnego, ropy naftowej, drewno, diamenty i złoto. Scenariusz podboju Mongolii oraz rosyjskiego Dalekiego Wschodu przez Chiny jest obecnie mało prawdopodobny aczkolwiek przyszłość będzie od imperialistycznych ambicji Pekinu.

---

wieku, red. Jeliński M., Lisicki M., Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 135-136.

¹⁷ Jean C., *Geopolityka*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 2003, s. 320.

¹⁸ Thant M., *Asia's New Great Game*, Foreign Policy, 12 wrzesień 2011, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/09/12/asias_new_great_game, (dostępny 18 września).

¹⁹ Fairbank J.K., wyd. cyt., s. 138.

²⁰ Kaplan D. R., *The Geography of Chinese Power*, Foreign Affairs, Maj/Czerwiec 2010, <http://www.foreignaffairs.com/articles/66205/robert-d-kaplan/the-geography-of-chinese-powe>, s. 3, (dostępny 17 września).

Rys. 1. Kierunki ekspansji Chin.

Źródło: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>.

Kierunek Wschodni – Morze Południowochińskie, Pacyfik

Główną areną gry o dominację nad Azją Wschodnią jest Morze Południowochińskie. Morze to stanowi ważny akwen, przez który biegną liczne szlaki komunikacyjne służące przepływowi surowców energetycznych oraz towarów w relacjach Azja Wschodnia – reszta świata. Poprzez Morze Południowochińskie przechodzi mniej więcej dwie trzecie dostaw energetycznych Korei Południowej, prawie 60 procent dostaw energii do Japonii i na Tajwan, oraz około 80 procent importowanej ropy naftowej do Chin²¹. Ścisłe związany z tym akwenem jest także problem kontroli i bezpieczeństwa przepływu przez Cieśninę Malakka i Singapurską, które stanowią korytarz łączący Ocean Indyjski z Pacyfikiem. Przez te wąskie gardła przechodzi więcej niż połowa rocznego tonażu światowej floty handlowej, jest to zarazem jedna trzecia globalnego ruchu morskiego.

Strategiczne znaczenie tego akwenu jest przyczyną napiętej sytuacji politycznej, połączonej z nierozwiązanymi sporami terytorialnymi tego regionu²². We wszystkich ważniejszych państwach notuje się wzrost wydatków wojskowych. Chiny będąc na drodze do statusu wielkiego mocarstwa pozostawiły resztę państw w cieniu swoich politycznych i militarnych wpływów co wpływa na kalkulacje pozostałych mocarstw. Wobec rosnącej potęgi Chin naprzeciw stoi Japonia i kraje Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), które zabiegają o dalsze zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w swoim regionie.

²¹ Kaplan D. R., *The Geography of Chinese Power*, s. 3.

²² Śliwa Z., *Bezpieczeństwo regionu Azji Południowo-Wschodniej a roszczenia terytorialne wobec wysp Morza Południowochińskiego*, „Zeszyty Naukowe” AMW, 2010, nr 2.

Dla Chin problem Morza Południowochińskiego związany jest z budowa strefy buforowej, przed zagrożeniem od strony morza, zwłaszcza, że wschodnie tereny są najlepiej rozwiniętą i najbardziej zaludnioną częścią kraju. Natomiast dalszy rozwój Chin powoduje wzrastającą zależność od importu ropy naftowej oraz surowców mineralnych, co jest powodem do dyskusji na temat rozwoju sił marynarki wojennej w celu ochrony szlaków morskich. Chiny postrzegają problem w rozwoju swojej marynarki wojennej w blokadzie morskiej nazwanej: „first island chain”. W skład tej przeszkody wchodzi: Półwysep Koreański, Wyspy Kurylskie, Japonia, Tajwan, Filipiny oraz Indonezja. Stanowi ona dobrze zorganizowaną linię obrony morskiej złożoną z sojuszników Stanów Zjednoczonych, która blokuje możliwość wyjścia Chin na Pacyfik²³. Obawy przed takim zamknięciem warunkują rozwój chińskich sił morskich: w tym modernizację floty oraz budowa dwóch lotniskowców. Chiny koncentrują się także nad budową nuklearnych okrętów podwodnych, zdolnych do wystrzelenia pocisków balistycznych.

Rosnące w siłę Państwo Środka, którego marynarka wojenna stanowić będzie decydującą siłę na Morzu Południowochińskim coraz częściej ze względów historycznych i geograficznych spoglądać będą na kwestię przyłączenia Tajwanu. Pokojowe zjednoczenie - według formuły „jeden naród, kilka ustrojów” (hasło Denga Xiaopinga z 1984 r. „jeden kraj, dwa ustroje”), mogłoby stać się atrakcyjne dla Tajwanu, ale byłoby możliwe jedynie przy reformach demokratycznych Chin²⁴. Drugim rozwiązaniem jest wariant siłowy, lecz spotkałby się z odpowiedzią Stanów Zjednoczonych. Chinom z pewnością obecnie brak środków militarnych do narzucenia swojej woli Waszyngtonowi, jednakże sprzyja im czynnik geograficzny, Tajwan leży tylko 100 mil od kontynentu, natomiast linie zaopatrzeniowe Stanów Zjednoczonych wiodą przez Pacyfik.

Tajwan podobnie jak wcześniej Hongkong, może stać się głównym celem ekspansji Pekinu. Przyłączenie wyspy do Chin w obliczu sprzeciwu Stanów Zjednoczonych mogłoby doprowadzić do zmiany status quo w całym regionie. Perspektywa konfrontacji politycznej z Chinami zagroziłaby Ameryce osamotnieniem w Azji.

Powstanie takiego konfliktu politycznego byłoby postrzegane jako efekt nieudolnej polityki Waszyngtonu, bowiem większość państw azjatyckich oczekuje od Stanów Zjednoczonych stworzenia stabilnych, trwałych ram w relacjach z Chinami, Japonią i Tajwanem. W obliczu takich wydarzeń ogromna część państw azjatyckich odcięła by się od Ameryki, a rolę stabilizatora przejęły by właśnie Chiny.

---

²³ Kaplan D. R., *The Geography of Chinese Power*, s. 5

²⁴ Brzeziński Z., wyd. cyt., s. 167

Rys. 2. Pierwszy łańcuch wysp - „first island chain”.
 Źródło: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/maps/refmap_southeast_asia.html.

Podsumowanie

Interesujący wkład do dyskusji na temat perspektyw Chin w staniu się mocarstwem światowym wniósł George Friedman w swojej pracy „Następne 100 lat. Prognoza na XXI wiek”. Autor przedstawia, że geografia Chin ogranicza możliwości stania się jednym z decydujących graczy na arenie międzynarodowej. Według Friedmana Chiny są „wyspą”, ponieważ kraj ten jest otoczony przez trudny do przekroczenia teren i pustkowia, które odizolowują go od reszty świata. Na północy znajdują się bowiem Syberia i stepy Mongolii (kraj o trudnych warunkach do życia). Na południowym zachodzie leżą Himalaje, na południu Birma, Laos i Wietnam (czyli kraje górzyste i pokryte dżunglą), a na wschodzie ocean. Friedman uważa, że gdyby ten kraj stał się częścią jakiegoś konfliktu to prawdopodobnie inne siły napadną na Chiny, niż to one same staną się agresorem²⁵.

Warto jednak dodać, że specyfika położenia geograficznego Państw Środka odegrała decydującą rolę w historii. Chiny były krajem zamkniętym lecz samowystarczalnym, opartym na wspólnej tożsamości etnicznej. Izolacja umożliwiła konsolidację wewnętrzną imperium oraz zachowanie jedności

²⁵ Friedman G., *Następne 100 lat. Prognoza na XXI wiek*, Wydawnictwo AMF Plus Group, Warszawa 2009.

cywilizacyjnej i kulturowej. Pozwoliło to na zakorzenienie poczucia wyższości kulturowej, gdzie chińskość uważano za synonim kultury. Cesarstwo chińskie stanowiło dla Chińczyków środek wszechświata, tereny leżące poza jego granicami zamieszkiwali tylko barbarzyńcy. Na temat zagrożenia z zewnątrz Chińczycy wiedzieli już znacznie wcześniej, o czym świadczą liczne ekspedycje i wyprawy wojskowe w okresie Chin cesarskich. Dlatego także i dzisiaj działają ekspansywnie.

Chiny wyłoniły się jako silne państwo z coraz większym zakresem wpływów i oddziaływania na wspólnotę międzynarodową. Lokalizacja terytorium Chin w Azji Wschodniej, które stanowią obecnie najbardziej dynamiczny gospodarczo region świata, daje temu państwu pozycję dogodną i faworyzującą. Ponadto jako państwo kontynentalne Chiny mają szansę na uzyskanie dostępu do bogatych zasobów surowców energetycznych w Azji Centralnej oraz Syberii. Państwo Środka nasila także swoją obecność w regionach takich jak Ameryka Południowa, Afryka, Azja i Oceania oraz nawiązuje współpracę z państwami islamskimi. Czynniki historyczne i geograficzne skłaniają Chiny do odbudowy dawnej świetności, jednakże o tym czy staną się one centrum świata zadecydują ambicje samych Chin.

Bibliografia

- Blacksell M., *Geografia polityczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Brzeziński Z., *Wielka szachownica*, Wydawnictwo Politeja, Warszawa 1999.
- Czywilis D., *Polityka mocarstwowa Chin względem Pakistanu*, w: *Azja u progu XXI wieku*, red. Jeliński M., Lisicki M., Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
- Fairbank J.K., *Historia Chin. Nowe spojrzenie*, Wydawnictwo Marabut, Gdańsk 1996.
- Friedman G., *Następne 100 lat. Prognoza na XXI wiek*, Wydawnictwo AMF Plus Group, Warszawa 2009.
- Hirsh M., *Samotny szeryf*, Newsweek z 22.12.2002.
- Jean C., *Geopolityka*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 2003.
- Kissinger H., *Dyplomacja*, Wydawnictwo Philip Wilson: Libertas, Warszawa 2009.
- Kołodziejczyk A., *Chiński wizje rzeczywistości międzynarodowej*, w: *Porządek międzynarodowy u progu XX wieku*, red. Kuźniar R., Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005.
- Kukułka J., *Historia Współczesna Stosunków Międzynarodowych 1945-2000*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003.
- Mackinder H.J., *Democratic Ideals and Reality*, Constable and Company, London 1919.
- Moczulski L., *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2010.
- Nye jr. S. J., *Konflikty międzynarodowe*, Wydawnictwo akademickie i profesjonalne, Warszawa 2009.

Otok S., *Geografia polityczna. Geopolityka- Ekopolityka- Globalistyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

Polak E. *Globalizacja a zróżnicowanie społeczno ekonomiczne*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009.

Robbins R.H., *Globalne problemy a kultura kapitalizmu*, Wydawnictwo Pro Publico, Poznań 2006.

Rodziński W., *Historia Chin*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydawnictwo, Wrocław 1992.

Śliwa Z., *Bezpieczeństwo regionu Azji Południowo-Wschodniej a roszczenia terytorialne wobec wysp Morza Południowochińskiego*, „Zeszyty Naukowe” AMW, 2010, nr. 2.

Źródła elektroniczne:

Kaplan D. R., *The South Sea Is the Future of Conflict*, Wrzesień/Październik 2011, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/08/15/the_south_china_sea_is_the_future_of_conflict

Kaplan D. R., *The Geography of Chinese Power*, Foreign Affairs, Maj/Czerwiec 2010, <http://www.foreignaffairs.com/articles/66205/robert-d-kaplan/the-geography-of-chinese-power>

Thant M., *Asia's New Great Game*, Foreign Policy, 12 Wrzesień 2011, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/09/12/asias_new_great_game

SUMMARY

China in the game of domination over Eurasia

The purpose of the article is to present the perspectives of China as a country participating in the geopolitical game of domination over Eurasia. In the first part of the paper author describes how classical geopolitical theories (Macinder, Skykman) influences on the opportunity to dominate the Eurasian continent. The second part describes the importance of Eurasia in the twenty-first century as an area which will be held game of world domination. The third part presents an analysis of the period of Pax Sinica. This can allow to understand today's imperial ambitions of China due to its imperial history. The last part shows the trends of today's expansion of Chinese influence in the region of Eurasia. It shows how the geographical location of China favors them in the race to become a world power.

